

Integrale Psychiatrie;
'Ondezoek alles en behoud het goede'

Ypsilon, April 2009

Rogier Hoenders,
 Psychiater & onderzoeker,
 Centrum Integrale Psychiatrie, Lentis

Ondanks de vooruitgang en het succes van de moderne psychiatrie:

- Wordt niet iedereen beter
- Zijn er chronische ziekten
- Zijn er ook vaak nare bijwerkingen
- Is er soms sprake van ernstige beperkingen in sociaal / maatschappelijk functioneren

R. Hoenders, CIP, Lentis

Velen zoeken hun heil in CAG

- Echter, hoe scheid je kaf van koren?
- Hoe voorkom je kwakzalverij, oplichting of valse hoop?
- Wat is er nog meer, behalve reguliere psychiatrie?
- Wat heeft u of uw familie daar aan?

R. Hoenders, CIP, Lentis

Wat is Integrale Psychiatrie?

- Integreeren van complementaire en / of alternatieve geneeswijzen (**CAG**) in de reguliere psychiatrie
- Op basis van (1) wetenschappelijk onderzoek naar effectiviteit en veiligheid, (2) wensen en voorkeuren patient, en (3) professionele expertise van therapeut
- Therapeutische relatie centraal, focus op welzijn en gezondheid en holistische aanpak

R. Hoenders, CIP, Lentis

Wat is het niet?

- IP is dus niet een nieuwe naam voor alternatieve geneeswijzen!
- IP is ook niet het klakkeloos accepteren van allerlei onbewezen therapieën
- Maar wel met gezond verstand en obv wetenschappelijk onderzoek de patient helpen verantwoorde keuzes te maken op gebied CAG

R. Hoenders, CIP, Lentis

Onderscheid C en A (CAG)

- **Complementair:** verklaringsmechanisme wel begrijpelijk, redelijke bewijsvoering, matige acceptatie, vanwege sociale, politieke of ideologische redenen geen onderdeel regulier
- **Alternatief:** Geen onderdeel regulier, verklaringsmechanisme anders, twijfel over bewijsvoering, weinig acceptatie
 (Lake, 2006)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Gebruik van CAG

- 40-70% wereldbevolking gebruikt CAG
- 10-15% naar **alternatief** therapeut
- 30-40% zelfstandig gebruik (vooral **complementair**)
- Nederland: >1 miljoen gaat naar alternatief therapeut, vele miljoenen zelfstandig gebruik

R. Hoenders, CIP, Lentis

Enquete: CAG gebruik in de GGz

- 589 patiënten poli, respons 39%
- 42% gebruikte CAG in afgelopen jaar
- Vooral supplementen, kruiden, homeopathie, reiki en aurahealing
- 80% ervaart een matig tot sterk effect
- 53% wil meer info over CAG van de GGz
- 47% vindt dat GGz CAG moet aanbieden

Hoenders, Appelo & Milders, Complementaire en Alternatieve Geneeswijzen en psychiatrie; felten en meningen, *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 2006, 48, 9, 733-737

R. Hoenders, CIP, Lentis

Vertellen over gebruik CAG?

- 60-75% pat. vertelt gebruik CAG niet
- **Redenen:**
  - “Angst voor kritiek”
  - “bang uitgelachen worden”
  - “Hij zou het niet begrijpen”
  - “Hij hoeft het niet te weten”

R. Hoenders, CIP, Lentis

Concurreren?

Regulier over alternatief:

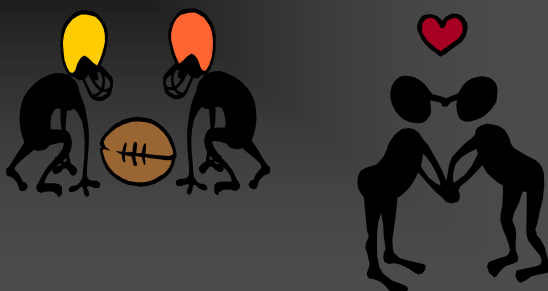
Kwakzalverij en niet bewezen! Misleiding en misbruik.

Alternatief over regulier:

Schadelijk, vaak ineffectief en geen aandacht voor de patiënt!

R. Hoenders, CIP, Lentis

CONCURRENEN of SAMENWERKEN?

Samenwerken?

- “Het Beste van Twee Werelden”!
- “En-en”! (ipv “of-of”)
- “Combining the strengths of both systems and balancing their weaknesses”
- “Skillful mix of both”

R. Hoenders, CIP, Lentis

CONSORTIUM of
ACADEMIC HEALTH CENTERS
for INTEGRATIVE MEDICINE

- IM is een wereldwijde ontwikkeling
- 43 medisch academische centra in VS (www.imconsortium.org)
- NCCAM (<http://nccam.nih.gov/>)
- CAM werkgroep binnen de APA (www.apacam.org)
- Sterke toename hoogleraren IM, boeken, artikelen en medische tijdschriften

R. Hoenders, CIP, Lentis

WHO (2003) en EP (97 en 2007)

Advies aan alle lidstaten:

- Meer betrouwbare informatie beschikbaar stellen bij voorkeur via reguliere kanalen
- Meer onderzoek doen naar CAG
- Integratie van effectief bevonden CAG in reguliere zorg
- Nederland geen beleid gemaakt, alleen strenger straffen

R. Hoenders, CIP, Lentis

- In 2005 dachten wij:
- Laten wij dit ook gaan doen!

R. Hoenders, CIP, Lentis

Centrum IP van Lentis


```

graph TD
    A[Raad van Bestuur Lentis] --> B[STIP]
    B --> C[Centrum Integrale Psychiatrie]
    C --> D[Patientenzorg]
    C --> E[Onderzoek]
    C --> F[Informatie verstrekking]
    C --> G[Opleiding]
  
```

R. Hoenders, CIP, Lentis

1. Informatie verstrekking

Sinds 2006 een jaarlijks congres Integrale Psychiatrie, Martiniplaza te Groningen:

- 10 Maart 2010: "Zelfhelend vermogen"

www.congresintegralepsychiatrie.nl

R. Hoenders, CIP, Lentis

2. Opleiding en training

- Bijdrage aan opleiding van artsen (studenten, co-assistenten, keuze co), psychologen, AIOS opleidingsplek) en nurse practitioners
- Workshops en lezingen over IP en mindfulness

R. Hoenders, CIP, Lentis

3. Onderzoeksgroep; “de Middenweg”

- Dr Martin Appelo, senior onderzoeker CIP
- Dr Elske Bos, senior onderzoeker
- Twee psychiaters/promovendi
- Prof Dr J de Jong, VU Amsterdam en Boston
- GZ-Psycholoog / onderzoeker
- Diverse stagiaires (studenten)

R. Hoenders, CIP, Lentis

4. Patiëntenzorg

Regulier opgeleide, ervaren therapeuten, BIG geregistreerd, kennis van en ervaring met CAG:

- Psychiater (2),
- Psychiater/onderzoeker (1)
- Psycholoog (2),
- Psycholoog/onderzoeker (2)
- Gespecialiseerde verpleegkundigen (6)
- Systeemtherapeut (1)
- Fysiotherapeut/PMT (1),
- AIOS (1),
- Mindfulness trainer (1).

R. Hoenders, CIP, Lentis

Werken met CAG?

Vooroordeel:

Dat is toch allemaal placebo en oplichterij?

Feit:

Onderzoek toont aan.....

R. Hoenders, CIP, Lentis

Hierarchie van bewijsvoering

1. Cochrane review
2. Systematische review of meta-analyse
3. RCT
4. CT zonder randomisatie
5. Cohort of case control studie
6. Onvoldoende bewijs (case report, expert opinion)

(Strauss & Engel, 2000 / Concato et al , 2000)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Bewijs voor CAG (niveau 3 en hoger):

- **Kruiden:** Sint Janskruid, Kava, Valeriaan, Ginkgo biloba
- **Supplementen:** Vitamines, foliumzuur, visolie, SAMe, inositol, melatonine
- **Meditatie;** voor diverse indicaties oa terugkeerpreventie depressie
- **Sporten** voor angst, depressie en meer.
- **Relaxatie** en massage bij angst
- **Biofeedback:** hartcoherentie en neurofeedback
- (Lichttherapie, EMDR)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Vooroordeel:

Er is al meer dan genoeg onderzoek gedaan naar CAG; zonde van tijd en geld, moet nu eens afgelopen zijn

Feit:

0,008% van onderzoeksbudgetten in UK en 0,42% in USA, te weinig onderzoekers, te weinig samen met CAG therapeuten (Ernst, 1998)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Vooroordeel:

Reguliere geneeswijzen zijn altijd onderbouwd door goed onderzoek

Feit:

Slechts 20-40% is 'evidence based' (Booth, 2006, Tataryn & Verhoef, 2001)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Niet 'evidence-based' in de psychiatrie:

- CET en AT
- Combinaties van verschillende medicijnen
- 'Off label' voorschrijven (bijvoorbeeld bij andere diagnoses of andere leeftijdsgroepen: ouderen, jeugd)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Vooroordeel:

EBM betekent dat je nooit geneeswijzen voorschrijft die niet duidelijk bewezen effectief zijn..

Feit:

.....?

R. Hoenders, CIP, Lentis

Wat is EBM?

R. Hoenders, CIP, Lentis

Is dat wel "Evidence Based"?

Vaak hoort men: "Alleen therapieën toepassen die wetenschappelijk 'bewezen' zijn"

Dat betekent:

Er zijn 2 of meer dubbel blinde RCT's die een significant effect boven placebo niveau aantonen (=criterium richtlijnen)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Evidence Based Medicine (EBM)

Een methodiek van werken:

1. Best beschikbare bewijs
2. Voorkeuren en wensen van patient
3. Klinische ervaring en expertise van therapeut

-> EBAM

(Sacket ea, 2000)

R. Hoenders, CIP, Lentis

IP in de praktijk

- 1. Reguliere diagnostiek
- 2. Bespreken **alle** behandelmogelijkheden met hun 'level of evidence' + wensen patient + expertise behandelaar (EBAM)
- 3. CIP: regulier, leefstijl en **complementair**
- 4. Verwijzing naar extern netwerk voor **alternatieve** therapieën
- 5. Continue evaluatie (ROA en IOA onderzoek)

Hoenders, Appelo & Brink van den (2008). *Integrale Psychiatrie in de praktijk; onderzoek alles en behoud het goede*, Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, sept, 2008

R. Hoenders, CIP, Lentis

Onderscheid C en A (CAG)

- **Complementair**: verklaringsmechanisme wel begrijpelijk, redelijke bewijsvoering, matige acceptatie, vanwege sociale, politieke of ideologische redenen geen onderdeel regulier
- **Alternatief**: Geen onderdeel regulier, verklaringsmechanisme anders, twijfel over bewijsvoering, weinig acceptatie

(Lake, 2006)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Complementair

- Kruiden: Sint Janskruid, Valeriaan, Ginkgo
- Supplementen: SAME, inositol, visolie, melatonine
- Vitamines: multi, vit D, foliumzuur (NB! kwaliteit en veiligheid)
- EMDR, hartcoherentie, neurofeedback
- Mindfulness / meditatie
- Massage, runningtherapy
- **Leefstijltraining (voeding, beweging, relaxatie)**

R. Hoenders, CIP, Lentis

Waarom leefstijltraining?

- 2% Ned bevolking eet volgens de Richtlijnen Goede Voeding (Gezondheidsraad, 2002)
- Veel tekorten aan vit D, foliumzuur en omega 3 vetzuren in bevolking! Vermoedelijk nog meer bij patienten.
- Overgewicht neemt schrikbarend toe, vooral bij patienten
- Veel te weinig beweging
- Tekort aan slaap, rust en ontspanning
- Leefstijltraining verbetert klachten en geeft empowerment

R. Hoenders, CIP, Lentis

Alternatief?

- Niet zelf in huis
- Verwijzing naar extern netwerk (in ontwikkeling)
- Uitsluitend als **toevoeging** aan regulier of complementair
- En in het kader van onderzoek
- Alles mbv het **CAG protocol**

Hoenders, Appelo, Brink van den, et al (2008) Lentis en Integrale Psychiatrie; verantwoorde toepassing van alternatieve geneeswijzen in de GGz met behulp van het CAG protocol. (ingediend voor publicatie)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Wat is er mogelijk bij psychose en schizofrenie?

- Op dit moment hebben we vooral ervaring met angst en depressie
- In toekomst willen we uitbreiden naar meer complexe aandoeningen, zoals schizofrenie (zoals in VS al gebeurt)
- We zijn al bezig met onderzoeken van diverse alternatieven...

R. Hoenders, CIP, Lentis

Voor nader onderzoek:

Voorzichtig positieve bevindingen bij:

- TCM: als additie strategie bij AP?
- Ginkgo biloba toevoeging aan haloperidol?
- Ayurveda (oa rauwolfia serpentina)
- Eliminatie dieet en glutenvrij/suikervrij dieet?
- Detox van zware metalen?

R. Hoenders, CIP, Lentis

Experimenteel; Niet zelf proberen zonder professionele hulp.

- Foliumzuur
- Glycine
- Niacine
- Vit B6
- Vit C
- DHEA
- Omega 3,
- Selenium
- Zink

R. Hoenders, CIP, Lentis

Waarom hoor ik nooit iets over dit soort onderzoek?

- Bewijs is nog 'preliminary'
- Weinig interesse vanuit reguliere veld
- Tekort aan goede onderzoekers met affiniteit met CAG
- Methodologische problemen
- Tekort aan budget: CAG krijgt slechts 0,08% van het onderzoeksbudget in UK, 0,42% onderzoeksbudget VS (en in Nederland nog lager vermoedelijk)

R. Hoenders, CIP, Lentis

Wat kunnen we nu al adviseren?

- Open, niet-veroordelend gesprek over CAG; uitleg over mogelijkheden en gevaren! Dit op basis van betrouwbare informatie (zie verderop)
- Leefstijltraining: voeding (glutenvrij / geen fastfood / geen suiker), beweging, ontspanning
- Visolie en een multivitamine als toevoeging valt te overwegen (geen keihard bewijs, maar ook geen gevaarlijke bijwerkingen)
- Reguliere medicatie zo laag mogelijk instellen

R. Hoenders, CIP, Lentis

Voor wie is CIP toegankelijk?

- Zo lang er nog geen Nationaal Netwerk IP is in Nederland, zijn verwijzingen mogelijk
- Heel Nederland: second opinion
- Ver weg: vooral diagnostiek en integraal behandeladvies voor eigen regio
- Dichterbij: ook (mede)behandeling op CIP
- Mogelijk in de toekomst ook schizofrenie, **nu nog niet**

R. Hoenders, CIP, Lentis

Conclusie (1)

- IP is een nieuwe benadering in de GGz waarbij obv wetenschappelijk onderzoek reguliere, complementaire en alternatieve geneeswijzen gecombineerd worden.
- Het is van groot belang om meer betrouwbare informatie over alternatieve geneeswijzen te verstrekken om de keuzevrijheid van de patient/client te vergroten en tegelijk te beschermen tegen excessen en misbruik

R. Hoenders, CIP, Lentis

Conclusie (2)

- Op het Centrum Integrale Psychiatrie van Lentis wordt gezocht naar innovatieve behandelingen op dit gebied
- De eerste ervaringen van de afgelopen twee jaar zijn positief te noemen: enthousiaste patiënten, goede resultaten en een sterk groeiende vraag
- Meer goed onderzoek is noodzakelijk, vooral op gebied van schizofrenie

R. Hoenders, CIP, Lentis

Info en contact

Centrum Integrale Psychiatrie

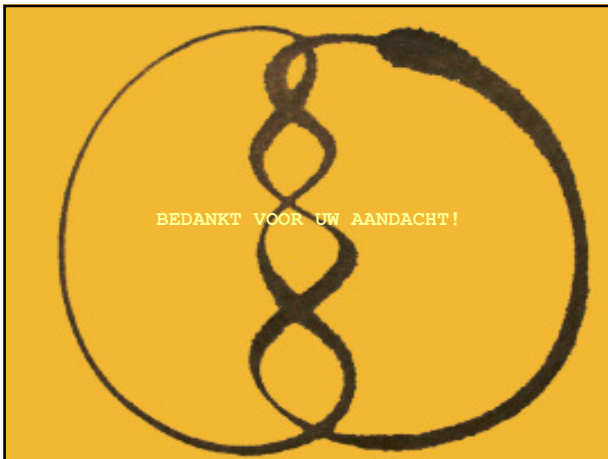
Bezoekadres: Laan Corpus den Hoorn
102/2, Groningen

Postadres: Postbus 86, 9700 AB
Groningen

Tel: 050-5223135 of 06-51074192

E-mail: integralepsychiatrie@lentis.nl

R. Hoenders, CIP, Lentis

Goede websites

www.nccam.nih.gov

www.imconsortium.org

www.bravewell.org

www.apacam.org

www.integrativementalhealth.com

www.congresintegralepsychiatrie.nl

www.lentis.nl/integralepsychiatrie

www.iocob.nl

R. Hoenders, CIP, Lentis

Goede, informatieve boeken:

- Lake & Spiegel, 2006, Complementary and alternative treatments and mental health care
- Lake, 2007, Textbook of Integrative Psychiatry
- Ernst, 2006, The desktop guide to CAM; an evidence based approach
- Misschoulon, 2002, Natural medications in psychiatry, considering the alternatives
- Shannon, 2008, Please don't label my child
- Kemper, 2009, Mental health, naturally!
- Muskin, 2000, CAM and psychiatry

R. Hoenders, CIP, Lentis